

РЕЦЕНЗІЯ

Офіційного опонента на дисертаційну роботу Дієва Євгена Вячеславовича «Клініко-організаційні основи надання стоматологічної допомоги із застосуванням дентальних імплантатів», представлену до спеціалізованої ради Д 41.563.01 ДУ «Інститут стоматології та щелепно-лицевої хірургії НАМН України» на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук, за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія та за спеціальністю 14.02.03 – соціальна медицина.

Актуальність теми

Загальновідомо, що у сучасній стоматологічній практиці дентальна імплантація займає достатньо вагоме місце, бо спостерігається достатньо велика потреба населення України в ортопедичній стоматологічній допомозі порядку 58,0-84,9 %. Але, на жаль, дані методики ще досі не мають офіційного правового статусу до застосування на території нашої країни. Це сталося, насамперед, через відсутність офіційно затверджених норм часу лікарів-стоматологів та зубних техніків у вигляді уніфікованої системи обліку праці спеціалістів та умовних одиниць трудомісткості (УОТ) на надання ними відповідної ортопедичної допомоги населенню України із застосуванням дентальних імплантатів.

Окрім того, відсутність також уніфікованих клінічних протоколів надання спеціалізованої стоматологічної ортопедичної допомоги з використанням методик дентальної імплантації стає відповідною перешкодою для розвитку науково-технічного прогресу у даній галузі вітчизняної медицини.

Наведене вище свідчить про актуальність даної наукової і практичної проблеми і потребує її практичного вирішення.

Дана дисертаційна робота виконана у повній відповідності з НДР відділення ортопедичної стоматології ДУ «Інститут стоматології та щелепно-лицевої хірургії НАМН України» «Визначення розповсюженості малих дефектів зубних рядів у молодому віці, виявити ускладнення та обґрунтувати необхідність їх раннього ортопедичного лікування» (№ ДР 0111U000513), де здобувач був виконавцем окремого розділу та «Обґрунтувати необхідність юридично-правового становлення і медичної реорганізації стоматологічної імплантологічної допомоги в Україні та

надати рекомендації щодо шляхів їх вирішення з урахуванням наслідків АТО» (№ ДР 0115U000270), де здобувач був відповідальним виконавцем.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації та їх вірогідність

Ступінь обґрунтованості наведених у даній роботі наукових положень, висновків і рекомендацій їх об'єктивність і вірогідність обумовлені достатньо великою кількістю досліджень, а саме на підставі поглиблених стоматологічних клінічних оглядів 197 осіб молодого віку встановлено вельми значну частоту виникнення дефектів зубних рядів, які складають у вікових групах 20-24 і 25-29 років 383 і 774 осіб на 1000 населення, а інтенсивність їх прояву сягає 687 та 2054 відповідно даних вікових груп та 1,8 і 2,7 подібних дефектів на 1 особу яка їх має.

Встановлено, що найбільший об'єм часткових дефектів зубних рядів складають дефекти з відсутністю одного зуба, тобто дефекти яким найбільше клінічно показано відновлення з використанням дентальних імплантатів. Доведено вкрай незначний об'єм виготовлених зубних протезів з опорою на дентальні імплантати.

При визначенні стоматологічної ортопедичної захворюваності була використана удосконалена методика вивчення потреби населення в стоматологічній ортопедичній допомозі, що запропонована професором Лабунцем В. А. у 2006 році.

Автором вказано, що протягом 440 робочих днів на базі 8 стоматологічних установ різної форми власності у різноманітних медико-географічних регіонах України були проведені хронометражні дослідження клінічних і лабораторних процесів виготовлення 96 лікарями-стоматологами та 78 зубними техніками 780 зубних протезів з опорою на імплантати. При проведенні хронометражних досліджень було зафіксовано більш ніж 110 000 елементів труда фахівців. Ці елементи піддавались відповідній статистичній обробці та індексації на постійні витрати робочого часу лікарів-ортопедів і зубних техніків (Тп), які, не залежать від об'єму та структури зубних протезів і змінно-повторювальні витрати (Тзп), які

повністю залежать від даних факторів, що дозволяє отримати найбільш ймовірні результати.

Для визначення відомчих норм часу лікаря-стоматолога і зубного техника на виготовлення зубних протезів з опорою на імплантати та їх умовних одиниць труда, автором використовувалися офіційно затверджена МОЗ України методика встановлення трудових витрат в ортопедичній стоматології в модифікації Лабунця В. А. (1999 р.) і методика моментних спостережень роботи працівників медичної галузі у модифікації Рогового М. А. (1971 р.). Використання даних методик дозволило отримати в єдиному методичному просторі як результати хронометражних досліджень, так і розраховані на їх підставі нормативи і умовні одиниці труда лікарів-стоматологів і зубних техніків. Отже, всі отримані і розроблені результати, наукові положення, та методичні рекомендації базуються на достатньо сучасних, високоінформативних об'єктивних методах, які запобігають неоднозначності трактування отриманих результатів.

Наукове і практичне значення отриманих результатів

Наукова цінність отриманих автором результатів дослідження полягає, насамперед, в тому, що вперше ним було встановлено, що згідно класифікації Кеннеді з урахуванням анатомо-топографічного стану часткових дефектів зубних рядів у осіб молодого віку 1-й клас складає 0,89%, 2-й клас – 3,5%, 3-й клас – 93,7%, 4-й клас – 2,5% на верхній щелепі і відповідно 1-й клас – 2,2%, 2-й клас – 3,5%, 3-й клас – 94,3%, 4-й клас – практично не зустрічається на нижній щелепі. Встановлене свідчить, що найбільш значний об'єм часткових дефектів зубних рядів складає 3-й клас, тобто включені дефекти з прямими клінічними показаннями до застосування імплантатів у віці 20-29 років, а тривалість виготовлення зубних протезів з опорою на імплантати прямо пропорційно залежить від кута нахилу опорних імплантатів від вертикальної вісі зубів. Дані положення дозволяють прогнозувати які імплантати і у якій кількості необхідно застосовувати, а також визначати тривалість ортопедичних і зуботехнічних протоколів при плануванні

протетичної реабілітації пацієнтів ортопедичного профілю з використанням дентальних імплантатів. Це – по-перше.

По-друге. Згідно висновкам здобувача, клінічні і зуботехнічні процеси виготовлення зубних протезів з опорою на імплантати категорично не відповідають положенням закону нормального розподілу Гауса-Ляпунова та являють собою детерміновану нелінійну систему, що свідчить про те, що при нормуванні клінічних і зуботехнічних процесів виготовлення зубних протезів з опорою на імплантати, необхідно обов'язково диференціювати характер трудових витрат фахівців на кожному клінічному або лабораторному етапі їх виготовлення.

По-третє. Розроблена здобувачем уніфікована система оцінки, обліку і контролю праці фахівців на виготовлення зубних протезів з опорою на імплантати, дозволить не тільки підняти на новий більш якісний рівень процес надання стоматологічної допомоги населенню України, але і проводити в єдиному виміру експертну оцінку, облік і контроль трудової діяльності лікарів-стоматологів і зубних техніків, об'єктивно визначати величину трудового навантаження, виробничого плану, справедливо нараховувати заробітну платню, встановлювати ціни, гарантувати пацієнтам безпеку і адекватність лікування, а лікарям і зубним технікам юридичний захист.

Розроблена автором концепція дозволить вперше науково-обгрунтовано здійснювати чітко зазначену поетапну комплексну спеціалізовану стоматологічну ортопедичну допомогу із застосуванням імплантатів, облік і оцінку клінічної і трудової діяльності лікарів-стоматологів і зубних техніків в повної відповідності з конкретним видом, об'ємом і структурою зубних протезів.

Визначаючи ступінь впровадження отриманих результатів у практичну охорону здоров'я нашої країни, слід також сказати, що здобувачем розроблено, оформлено і видано 3 методичних рекомендації.

Оцінка змісту роботи, зауваження

Дисертаційна робота Дієва Євгена Вячеславовича **«Клініко-організаційні основи надання стоматологічної допомоги із застосуванням дентальних**

імплантатів», побудована і оформлена згідно з діючими на даний час вимогами ДАК України і складається з титульного аркушу, анотації дисертації, змісту роботи, переліку умовних скорочень, вступу, розділу «Огляд літератури», розділу «Матеріали та методи дослідження», 5 розділів власних досліджень, розділу «Аналіз і узагальнення результатів дослідження», висновків, практичних рекомендацій і переліку використаних літературних джерел, ілюстрована 15 малюнками та 112 таблицями. «Додатки», які складають 418 сторінок і містять 350 таблиць.

Анотація дисертації оформлена згідно вимог ДАК і складає 0,2 авторського аркушу. Зауважень немає.

У «Вступі» автор, на підставі аналізу спеціалізованої літератури та проведеного інформаційного пошуку детально розкриває актуальність теми, її значимість, науково та прикладну необхідність вирішення даної проблеми. Зауважень немає.

У 1-му розділі «Медико-організаційні аспекти клінічної стоматологічної імплантації в Україні та шляхи її правової спроможності», що складається з 8 підрозділів та викладений на 51 сторінці, автором розкрита тема застосування дентальної імплантації в повсякденній практиці стоматологів, види імплантатів та супраконструкцій. Окрім того, розглянути історичні аспекти розвитку стоматологічної імплантації в Україні, піднята тема необхідності проведення заходів наукової організації труда медичних працівників у галузі стоматології та стандартизації у медицині. Об'єм даного розділу не перевищує 20% від основної частини дисертації. За даним розділом опубліковано 6 наукових праць.

Стосовно зауважень до розділу, то викликає легкий сумнів необхідність використання такої великої кількості літературних джерел, а саме 611. Інших зауважень немає.

У 2-му розділі «Матеріали і методи дослідження», що складається з 10-ти підрозділів на 23 сторінках тексту, автором, виключно по темі дисертації, наведені методичні прийоми проведення науково-дослідних заходів щодо вивчення потреби населення в стоматологічній ортопедичній допомозі та визначення трудових витрат фахівців в галузі ортопедичної стоматології.

Для визначення трудових витрат, здобувачем були застосовані методики проведення хронометражних досліджень в стоматології і визначення нормативних показників роботи лікарів-ортопедів і зубних техніків розроблених в ДУ «Інститут стоматології та щелепно-лицевої хірургії НАМН України» Лабунцем В. А. (1999 р.). Деякі етапи були вивчені за допомогою методики Рогового М. А. (1971 р.), а для визначення стоматологічної ортопедичної захворюваності була використана удосконалена методика вивчення потреби населення в стоматологічній ортопедичній допомозі, що запропонована професором Лабунцем В. А. (2006 р.)

Дані методи сучасні, високоінформативні, відповідають поставленим задачам і мають офіційне впровадження на рівні Наказів МОЗ України.

Що стосується зауважень до даного розділу, то вони наступні: у даному розділі практично дублюється інформація з першого розділу за методами встановлення трудових витрат фахівців в стоматології. Необхідно залишити цю інформацію в даному розділі та забрати її з попереднього розділу. Інших зауважень немає. За даним розділом опубліковано 5 друкованих роботи.

3-й розділ «Визначення стоматологічної ортопедичної захворюваності та встановлення рівня задоволеності молодого населення України в зубних протезах на імплантатах та технології надання стоматологічної ортопедичної допомоги із застосуванням імплантатів на всіх етапах її проведення» складається з 8-х підрозділів та викладено на 26 сторінках.

Згідно методики, що застосовувалася в даній роботі, були проведені стоматологічні огляди 197 осіб молодого віку у вікових групах 20–24 та 25–29 років у повній відповідності з віковими групами, що рекомендовані ВОЗ при проведенні епідемічних досліджень в області ортопедичної стоматології. Вони показали, що вже у 20-24 роки спостерігається значна розповсюдженість дефектів зубних рядів – 383 людини на 1000 обстежених. При цьому загальна кількість дефектів також велике і складає 697 дефектів на дану кількість обстежених, а у віковій групі 25-29 років у порівнянні з попередніми групами, складає 774 людини з 1000 осіб у даній віковій категорії. Наведені вище показники, більш ніж переконливо свідчать про

вельми значну частоту виникнення дефектів зубних рядів у молодому віці та стрімкому їх зростанню у часі та з віком.

Також, згідно методичним установкам, при визначенні трудових витрат методом хронометрування необхідна уніфікація переліку трудових елементів на кожному технологічному етапі з метою отримання достовірних результатів хронометражу. Так ось у даному розділі автором наведено розподіл етапів надання стоматологічної імплантологічної допомоги на трудові елементи, що включають в себе основні клінічні та технологічні маніпуляції, що застосовуються на кожному етапі.

У 1-му підрозділу наведено стоматологічна ортопедична захворюваність та рівень задоволеності молодого населення України в зубних протезах на імплантатах та перелік видів зубного протезування на імплантатах актуальних до першочергового нормування. У цьому переліку 64 види зубних протезів з опорою на імплантати, а саме одиночні коронки на абатментах, що вкручуються та прикручуються, мостоподібні протези на різних видах абатментів, знімні та умовно-знімні зубні протези з фіксацією на постійні та тимчасові абатменти.

У 2-му підрозділі проведений розподіл трудових елементів згідно структурної моделі технологічного процесу, а саме визначений диференційований характер витрат робочого часу на постійні витрати робочого часу лікаря-стоматолога або зубного техника (Тп), що не залежать від конструкції зубного протезу і змінно-повторювальні витрати робочого часу того ж фахівця (Тзп), що повністю від цього залежать. Даний підрозділ ілюстрований 14 малюнками, на яких відображений клінічний процес надання ортопедичної допомоги саме із застосуванням дентальних імплантатів.

У 3-8 підрозділах проведено уніфікацію трудових елементів 64 видів зубного протезування із застосуванням імплантатів, що мають бути вивчені в даній роботі.

За даним розділом опубліковано 3 друкованих роботи.

Зауважень особливих немає за винятком побажання навести й розгорнути основні принципи уніфікації трудових елементів при встановленні відповідних нормативних показників. Інших побажань немає.

У 4-му розділі «Визначення величини витрат часу фахівців на клінічних етапах надання основних видів ортопедичної допомоги із застосуванням імплантатів», що складається з 5-ти підрозділів на 38 сторінках наведено приклади результатів хронометражних досліджень 64 видів протезування з використанням імплантатів і розрахунки нормативів часу кожного етапу їх виготовлення.

Саме у цьому розділі здобувачем була проведена індексація трудових витрат лікарів-стоматологів та зубних техніків на постійні витрати робочого часу (T_p), що не залежать від структури протезів і їх кількості у одного пацієнта та змінно-повторювальні витрати (T_{zp}), що цілком залежать від даних чинників, визначена тривалість клінічних і лабораторних етапів виготовлення зубних протезів з опорою на імплантати.

Для розрахунку оптимальних норми часу лікаря-стоматолога і зубного техника на виготовлення усіх видів зубних протезів з опорою на імплантати автором була розроблена «Хронокарта робочого дня стоматолога-ортопеда і зубного техника», на основі даних якої були розраховані відповідні норми часу .

За результатами даного розділу було опубліковано 15 наукових робіт.

У 5-му розділі «Визначення нормативів часу на основні види втручань із застосуванням імплантатів в клініці ортопедичної стоматології», що складається з 4-х підрозділів викладених на 175 сторінках, розраховані усереднені і фактичні показники часу на виготовлення 64 видів зубних протезів з опорою на імплантати.

Що стосується результатів отриманих здобувачем у даному розділі, то необхідно вказати наступне. Спираючись на диференційовані показники тривалості трудових витрат та використовуючи офіційні методики розрахунків, автором розраховані усереднені та фактичні показники тривалості виготовлення лікарями-стоматологами і зубними техніками 64 видів відповідного зубного протезування.

При цьому автором було доказано, що визначення норм часу за рекомендованими МОЗ України усередненими показниками тривалості клінічних та лабораторних технологічних процесів не відповідає фактичним показниками витрат праці фахівців на надання стоматологічної ортопедичної імплантологічної допомоги. Іншими словами, усереднені показники тривалості технологічного

процесу виготовлення зубних протезів з опорою на імплантати не співпадають з показниками їх фактичної тривалості. Фактична ж тривалість виготовлення має розраховуватися виходячи виключно з виду зубного протезу, кількості опорних імплантатів та способу фіксації протезу на них.

Що стосується зауважень до даного розділу, то хотілося б рекомендувати автору зменшити кількість наведених розрахунків за рахунок алгоритму їх уніфікації, а результати навести окремою таблицею. За даним розділом видано 10 робіт.

У 6-му розділі «Визначення величини умовних одиниць трудомісткості роботи фахівців на основні види ортопедичної допомоги із застосуванням імплантатів», що складається з 11 підрозділів, та присвячений розробці норм часу лікарів-стоматологів і зубних техніків на ще досі ненормовані види ортопедичної допомоги із застосуванням імплантатів, автором розроблена уніфікована система обліку, оцінки і контролю праці лікарів-стоматологів і зубних техніків на виготовлення 64 сучасних видів зубного протезування з опорою на імплантати у вигляді умовних одиниць трудомісткості (УОТ).

Норми часу роботи стоматологів-ортопедів і зубних техніків при виготовленні зубних протезів з опорою на імплантати встановлені здобувачем по усередненим нормативам часу і можуть використовуватися для загального обліку, оцінки і контролю праці лікарів і зубних техніків при виготовленні ними зубних протезів з опорою на імплантати. Норми часу по фактичним нормативним показникам трудових витрат фахівців на виготовлення однієї чи декількох конструкцій зубних протезів одному пацієнтові в цілому можуть застосовуватися при індивідуальному розрахунку трудового навантаження. Зауважень до даного розділу немає. За матеріалами даного розділу видано 4 роботи.

У 7-му розділі «Розробка доповнень до єдиних протоколів проведення основних ортопедичних етапів стоматологічної допомоги із застосуванням дентальних імплантатів», на підставі проведених досліджень автором розроблені доповнення до Протоколу надання стоматологічної допомоги за спеціальністю

«ортопедична стоматологія» Наказу МОЗ України №566 от 23.11.2004 року за методами застосування дентальних імплантатів при повної адентії і проект доповнень до Протоколу надання стоматологічної допомоги за спеціальністю «ортопедична стоматологія» Наказу МОЗ України №566 от 23.11.2004 року за методами застосування дентальних імплантатів при часткової адентії.

Дані доповнення узагальнюють і упорядковують принципи планування імплантологічного лікування, чітко визначають показання та протипоказання до застосовування імплантації при протетичному лікуванні пацієнтів, визначають критерії вибору конструкції, форми та геометричних параметрів імплантатів в залежності від якісних та кількісних параметрів кістки, наводять перелік видів зубних протезів, які можуть бути виготовлені з опорою на дентальні імплантати, визначають перелік та об'єм необхідних діагностичних заходів. Зауважень до даного розділу немає. За даним розділом опубліковано 3 роботи.

У розділі «Аналіз і узагальнення отриманих результатів» здобувачем наведено загальний підсумок проведених досліджень, що науково-обґрунтовано доводить про високу ефективність розробленої уніфікованої системи обліку, оцінки і контролю праці лікарів-стоматологів і зубних техніків на ортопедичному прийомі із застосуванням імплантатів, практичне використання якої дозволить підняти на більш високий рівень надання ортопедичної стоматологічної допомоги населенню України.

Висновки і практичні рекомендації логічно впливають із отриманих результатів, всебічно обґрунтовані і повністю відображають основні наукові і прикладні положення даної дисертаційної роботи. Список використаних літературних джерел оформлено за алфавітом та включає у себе 611 першоджерел, з яких 143 латиницею. Ілюстровано 460 таблицями і 15 малюнками.

Автореферат дисертації оформлено у повній відповідності з основними вимогами ДАК МОН України та цілком співпадає з основними положеннями дисертації.

За результатом дисертаційної роботи опубліковано 46 наукових праць (9 самостійних), 33 стаття (25 – у наукових фахових виданнях України, 8 статей у

наукових виданнях інших держав), 13 тез, доповідей в матеріалах науково-практичних конференцій, з'їздів, конгресів. Видані 3 методичні рекомендації.

Окрім цього матеріали дисертації і основні її положення були оприлюднені й обговорені на 12 науково-практичних конференціях.

Матеріали кандидатської дисертації не були використані у даній дисертаційній роботі.

Таким чином, аналізуючи отримані результати, і високу ступінь науково-прикладної цінності і практичного значення, а також новаторський характер даної роботи, слід констатувати, що вона виконана на сучасному науково-методичному рівні і безумовно заслуговує на позитивну оцінку.

Разом з тим є деякі питання, що виникли у нас в процесі рецензування потребують відповідного пояснення, а саме:

1. При проведенні досліджень Ви враховували ступінь оснащення клініки медичним обладнанням і рівень кваліфікації лікарів і зубних техніків?
2. На Вашу думку, яким чином отримані Вами результати можуть сприяти подальшому розвитку медицини в Україні?

Висновок

Дисертаційна робота Дієва Євгена Вячеславовича «**Клініко-організаційні основи надання стоматологічної допомоги із застосуванням дентальних імплантатів**» є завершеною, самостійно виконаною науково-прикладною роботою, у якій отримані принципово нові, всебічно обґрунтовані результати, які вирішили важливу наукову і практичну проблему – розробка уніфікованої системи обліку, оцінки і контролю праці стоматологів-ортопедів і зубних техніків при виготовленні ними зубних протезів з опорою на імплантати у повній відповідності з фактичною тривалістю кожного етапу надання ортопедичної допомоги в залежності від її виду, структури та об'єму.

За своєю актуальністю, науково-прикладною новизною, практичним значенням та високим ступенем доцільності до безпосереднього використання у клінічній стоматології, дана дисертаційна робота цілком відповідає п.10 «Порядку

присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів № 567 від 24.07.2013 року (із змінами внесених згідно з Постановою КМ № 657 від 19.08.2015 р. і № 1159 від 30.12.2015 р.), які ставляться до докторських дисертацій і може бути подана до офіційного захисту у спеціалізовану вчену раду за спеціальностями 14.01.22 – стоматологія та 14.02.03 – соціальна медицина.

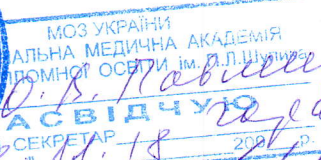
Офіційний опонент

Завідувач кафедри стоматології

НМАПО ім. П. Л.Шупіка

МОЗ України, д.мед. н., професор

/О. В. Павленко /



О. В. Павленко
СЕКРЕТАР
28.11.18